

Studia i Materiały. *Miscellanea Oeconomicae*
Rok 21, Nr 3/2017, tom I
Wydział Prawa, Administracji i Zarządzania
Uniwersytetu Jana Kochanowskiego w Kielcach

Pomiar jakości życia w układach regionalnych i krajowych.
Dylematy i wyzwania

Teresa Piecuch, Katarzyna Chudy-Laskowska¹

JAKOŚĆ ŻYCIA PRZEDSIĘBIORCÓW ZE SZCZEGÓLNYM UWZGLĘDNIENIEM KOBIET PROWADZĄCYCH DZIAŁALNOŚĆ GOSPODARCZĄ

Streszczenie: Artykuł dotyczy jakości życia przedsiębiorców ze szczególnym uwzględnieniem kobiet prowadzących indywidualną działalność gospodarczą. Założono w nim, że poziom jakości ich życia jest wyższy od innych grup społeczno-zawodowych, co wynika głównie z tego, że osiągają wyższe dochody. Bycie przedsiębiorcą oznacza większą satysfakcję z wykonywanej pracy, także prestiż, szacunek, poważanie, co również wpływa na odczuwane większe zadowolenie z życia prywatnego i zawodowego, co przekłada się na lepszą ocenę własnego dobrostanu.

Słowa kluczowe: jakość życia, poziom życia, przedsiębiorczość, przedsiębiorcy

Wstęp

Jakość życia to indywidualne odczucie odnoszące się zarówno do życia prywatnego, jak i zawodowego. To trwała satysfakcja z sytuacji, w jakiej znajduje się dana osoba. Jakość życia może być mierzona z wykorzystaniem subiektywnych (np. poziom szczęścia, odczuwany stres), ale i obiektywnych mierników (np. długość trwania życia, poziom dochodów). W opracowaniu skoncentrowano się na opisie jakości życia przedsiębiorców, ze szczególnym uwzględnieniem kobiet prowadzących działalność gospodarczą. Rozważania oparto na analizie literatury przedmiotu, na ogólnodostępnych badaniach pochodzących ze statystyk publicznych (np. na raporcie *Diagnoza społeczna 2015*) oraz na badaniach własnych E. Szczygieł i T. Piecuch dotyczących użyteczności dochodu gospodarstw domowych osób prowadzących działalność gospodarczą.

¹ Dr Teresa Piecuch, dr Katarzyna Chudy-Laskowska, Politechnika Rzeszowska.

1. Problematyka poziomu i jakości życia

W literaturze przedmiotu występuje wiele różnorodnych definicji poziomu i jakości życia. Określenia te stanowią podstawowe kategorie badawcze wykorzystywane w statystyce społecznej. Często używa się ich zamiennie, choć w swojej istocie nie są tożsame. Dodatkowo, funkcjonuje szereg pojęć pokrewnych (np.: dobrobyt ekonomiczny, społeczny, godność życia, warunki życia, stopa życiowa, styl życia, standard życia, zamożność), które używane są na określenie dobrostanu jednostki, co dodatkowo utrudnia ich zrozumienie i poznanie.

Poziom życia bardziej odnosi się do materialnych, wymiernych aspektów życia człowieka, jakość życia obejmuje natomiast kwestie niematerialne, niewymierne. Wybrane definicje poziomu życia zaprezentowano w tabeli 1.

Tabela 1. Definicje poziomu życia

Autorzy	Definicje poziomu życia
Komisja Ekspertów ONZ	To całokształt rzeczywistych warunków życia ludności oraz stopień zaspokojenia potrzeb poprzez strumień dóbr i usług odpłatnych, a także pochodzących z funduszy społecznych.
M. Misar	To wzajemny stosunek między stopniem rozwoju materialnego i kulturalnego dobrobytu pracujących, a społecznymi warunkami pracy przy których pracujący osiągają ten dobrobyt.
J. Szczepański, A. Siciński, J. Strzelecki	To mierzone finansowo tzn. określone budżetem danej jednostki lub gospodarstwa domowego, możliwości ekonomiczne (odniesione do pewnego okresu np. miesiąca) uzyskania określonej ilości dóbr i usług.
Z. Żekoński	To całokształt warunków, w jakich żyje społeczeństwo, grupa społeczno-zawodowa, gospodarstwo domowe lub jednostka, wyrażających się przede wszystkim w udogodnieniach dotyczących procesu zaspokojenia potrzeb indywidualnych i zbiorowych w warunkach: – w których przebiega zachowanie konsumpcyjne; – ekologicznych – geograficzno przyrodniczych oraz stworzonych sztucznie (mieszkaniowych); – pracy – w tych aspektach, które wydatnie rzutują na całokształt życia; – czasu wolnego i sposobie jego wykorzystania.
J. Piasny	To jakość warunków egzystencji w sensie stopnia zaspokojenia ważniejszych potrzeb, „urządzenia się”, wygody i przyjemności życia.

Źródło: J. Piasny, *Poziom i jakość życia ludności oraz źródła i mierniki ich określania*, Ruch Prawniczy, Ekonomiczny i Socjologiczny, UAM w Poznaniu, Poznań 1993, s. 17; T. Słaby, *Poziom życia, jakość życia*, „Wiadomości Statystyczne” 1990, Nr 6, s. 25; Z. Żekoński, *Z problemów metodologicznych sformułowania społeczno bytowych celów rozwoju*, „Gospodarka Planowa” 1974, Nr 6.

Jakość życia to kategoria filozoficzna, złożona, trudna w jednoznacznej interpretacji. Określa stopień, w jakim życie dostarcza człowiekowi zadowolenia w długim okresie czasu. Jest wypadkową obiektywnych uwarunkowań², ale i subiektywnych

² Choć istnieją obiektywne wskaźniki, dzięki którym ocenić można jakość życia, jednak często nie korespondują one z subiektywnymi odczuciami i percepcją rzeczywistości. Skutkiem tego jest występowanie tzw. paradoksu zadowolenia. Ma to miejsce wówczas, gdy subiektywnie odczuwana wysoka jakość życia jednostki nie koresponduje z obiektywnie istniejącymi warunkami, w których ona żyje, funkcjonuje i którym podlega – źródło: H. Sęk, *Jakość życia a zdrowie*, „Ruch Prawniczy Ekonomiczny i Socjologiczny” 1993, Nr 113 (2), s. 110-117.

odczuć, które towarzyszą człowiekowi przez całe życie. Każda osoba może oceniać jakość swojego życia inaczej, inne wartości mają dla niej bowiem znaczenie, różnie może także oceniać poziom zaspokajania własnych potrzeb. Wybrane definicje jakości życia zaprezentowano w tabeli 2.

Tabela 2. Definicje jakości życia

Autor/autorzy	Definicje jakości życia
E. Skrzypek	To suma starań, zmagañ, nawet swego rodzaju „walka” człowieka toczona często z samym sobą. To umiejętność dokonywania trafnych wyborów, podejmowania decyzji i przyjmowania ich konsekwencji z całą odpowiedzialnością oraz zdolność do kompromisów. To także jakość postrzegana poprzez odniesienie własnej sytuacji do otoczenia, przejawiająca się w tym jak mieszkamy, jak się ubieramy, czym jeździmy, jak się odżywiamy, jak spędzamy czas wolny, jak odnosimy się do innych ludzi.
R. Gillingham, W. S. Reece	To poziom satysfakcji, jaki odczuwa jednostka w wyniku użycia dóbr i usług nabywanych na rynku, form spędzania wolnego czasu i pozostałych charakterystyk środowiska, w którym się znajduje.
T. Słaby	To wszystkie elementy życia człowieka, które związane są z faktem jego istnienia, bycia kimś, odczuwania różnych stanów emocjonalnych, wpływających np. z faktu posiadania rodziny, kolegów, przyjaciół.
C. Bywalec	Zakres znaczeniowy tego pojęcia jest bardzo szeroki - od rozumienia go jako dobrobytu czy konsumpcji, aż po niekwantyfikowalne stany osobistego zadowolenia, satysfakcji czy wręcz szczęścia, płynącego z konsumpcji, korzystania ze środowiska przyrodniczego, dobrego stanu zdrowia, pozycji społecznej itp. To stopień satysfakcji (zadowolenia) człowieka (społeczeństwa) z całokształtu swojej egzystencji. Jest więc jakość życia swoistą sumą indywidualnego lub zbiorowego odczucia istniejących warunków życia i zarazem ich oceną.
S. Kowalik	To funkcjonowanie człowieka w różnych wymiarach życia fizycznego, psychicznego i społecznego. Jakość odnoszona jest także do percepcji i oceny własnego życia czego wynikiem będzie zbiór odczuć, które ogólnie nazwać można satysfakcją z życia.
J. Czapiński	Odnosi się do miar subiektywnych, czyli indywidualnych kryteriów wartościowania. Obejmuje oceny całego życia i poszczególnych jego aspektów, doświadczane indywidualnie wydarzenia stresowe i problemy z adaptacją psychiczną, system wartości oraz inne cechy osobowości (np. samoocena) warunkujące postawę wobec życia, aktywność życiową i zdolność przystosowania się do zmiany społecznej.

Źródło: *Taksonomiczna analiza przestrzennego zróżnicowania poziomu życia w Polsce w ujęciu dynamicznym*, pod red. A. Zeliasia, AE w Krakowie, Kraków 2000, s. 15, 16, 20; S. Kowalik, *Postłowie dyskusji o jakości życia*, „Ruch Prawniczy, Ekonomiczny i Socjologiczny”, Wyd. Naukowe, Poznań 1993; E. Skrzypek, *Czynniki kształtujące jakość życia*, <http://idn.org.pl/Lodz/Mken/Mken%202001/Referaty%202001/14.pdf>, (23.02.2017); R. Gillingham, W.S. Reece, *Analytical Problems in Measurement of the Quality of Life*, „Social Indicators Research” 1980, Vol. 1-4; T. Słaby, *Poziom życia, jakość życia...*, s. 25.

Obiektywnie lub subiektywnie odczuwana wyższa jakość życia może mieć bardzo pozytywne konsekwencje. Zadowolenie z własnej sytuacji to większa motywacja do działania, otwartość na innych, pogoda ducha, mniejsza podatność na stres i negatywne konsekwencje coraz szybszego tempa życia.

Podsumowując można stwierdzić, że jakość życia to kategoria jakościowa, subiektywna, obejmująca wartości pozamaterialne. Jest dużo trudniejsza do jednoznacznej analizy, pomiaru oraz interpretacji niż poziom życia, który ma charakter ilościowy, wymierny, dotyczy potrzeb materialnych, dużo łatwiej go zobiektywizować.

Jakość życia może być mierzona z wykorzystaniem różnych kryteriów. Analizę można prowadzić ponadto na różnych poziomach – jednostki, grup społecznych lub społeczeństwa³. W opracowaniu skoncentrowano się na analizie jakości życia osób prowadzących działalność gospodarczą.

3. Jakość życia przedsiębiorców

Jakość życia przedsiębiorców jest wyższa od osób zatrudnionych na etatach. Przez E. Mieszajkinę, L. Łoban i A. Kożucha przedsiębiorczość traktowana jest jako główny czynnik wzrostu (poprawy) poziomu życia lokalnych społeczności⁴. Może to stanowić zachętę dla osób nieposiadających pracy, bądź niezadowolonych z dotychczasowej, by założyć firmę. „Oczekiwane dochody z prowadzenia własnej firmy można traktować jako determinantę rozwoju przedsiębiorczości”⁵, zwłaszcza w odniesieniu do pewnych grup potencjalnych przedsiębiorców, np. ludzi młodych poszukujących pracy, osoby bezrobotne czy kobiety, których szanse na znalezienie atrakcyjnej pracy są bardzo ograniczone⁶.

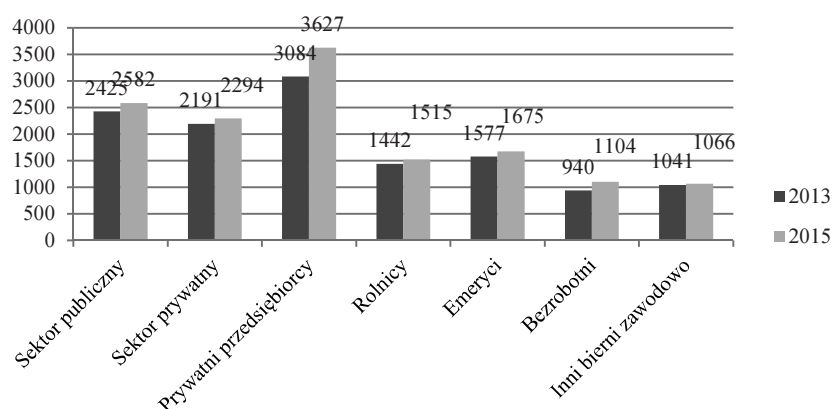
³ Na przykład do analizy dobrobytu społecznego służy wskaźnik HDI (*Human Development Index*), opracowany przez ONZ na początku lat 90. XX w. Określa poziom rozwoju społecznego danego kraju w relacji do innych, zarówno w danym momencie, jak i w dłuższej perspektywie. Pozwala wskazać na różnice pomiędzy poszczególnymi państwami, nie może jednak stanowić podstawy dla oceny absolutnego poziomu rozwoju społecznego danego kraju. By go obliczyć należy wziąć pod uwagę m.in.: (1) przeciętne trwanie życia; (2) wskaźnik umiejętności czytania i pisania; (3) PKB na mieszkańca. Typowe wartości określające jakość życia w odniesieniu do jednostki można natomiast podzielić na trzy podstawowe grupy: (1) *wartości psychologiczno-moralne* – które obejmują np.: (a) poglądy filozoficzne na życie, w tym wyznanie; (b) wrodzone cechy psychiczne; (c) nabyte cechy charakterologiczne; (d) hierarchię wartości moralnych; (e) zadowolenie z pracy; (2) *wartości społeczno-kulturowe* – to np.: (a) pochodzenie społeczne; (b) wykształcenie; (c) poziom inteligencji; (d) umiejętności i zdolności; (e) kontakt z kulturą; (f) kręgi przyjaciół, znajomych i związki rodzinne; (3) *wartości techniczno-ekonomiczne* – to np.: (a) cechy naturalnego środowiska człowieka (klimat, położenie geograficzne, szata roślinna); (b) cechy fizyczne (wiek, wzrost, waga, stan zdrowia, nawyki); (c) poziom zamożności mierzony stanem posiadanych zasobów (np. domy, mieszkania, samochody, stan konta); (d) poziom dochodów uzyskiwanych z pracy i posiadanego kapitału i inne – źródło: https://mfiles.pl/pl/index.php/Warto%C5%9Bci_oke%C5%9Blaj%C4%85ce_jako%C5%9B%C4%87_%C5%BCydia, (23.02.2017); E. Skrzypek, *Czynniki kształtujące jakość życia...*,

⁴ E. Mieszajkina, L. Łoban, *Poziom życia ludności a przedsiębiorczość w Polsce i na Białorusi*, „Przegląd Organizacji” 2016, nr 8, s. 47-54; A. Kożuch, *Rozwój przedsiębiorczości jako czynnik poprawy jakości życia na poziomie lokalnym*, [w:] *Jakość życia a procesy zarządzania rozwojem i funkcjonowaniem organizacji publicznych*, A. Noworól (red.), Instytut Spraw Publicznych Uniwersytetu Jagiellońskiego w Krakowie, Kraków 2010, s. 150.

⁵ T. Bernat, *Oczekiwane dochody jako determinanta przedsiębiorczości i ryzyka założenia własnego przedsiębiorstwa*, „Problemy Zarządzania” 2015, Vol. 13, nr 4, s. 149.

⁶ Przedsiębiorczość może wpływać na jakość życia: (1) bezpośrednio – m.in. poprzez tworzenie nowych miejsc pracy, wzrost wpływów do budżetu z tytułu podatków; (2) pośrednio – poprzez rozwiązywanie problemów zatrudnienia przyczynia się do przeciwdziałania patologiom; wnosi

Jakość życia przedsiębiorców wynika bezpośrednio w wyższych dochodów uzyskiwanych z własnej firmy, co oznacza także prestiż, szacunek w oczach innych, poważanie, chęć naśladowania. To także wyższy poziom zadowolenia ze swojej sytuacji zawodowej, z całego życia, wyższy dobrostan psychologiczny, a nawet lepsze zdrowie (zarówno fizyczne, jak i psychiczne)⁷. Może to stanowić istotny motyw zachęcający do zakładania firm. Jak wskazują wyniki badań przedsiębiorczość to doskonały wybór jeśli chodzi o satysfakcję z pracy zawodowej czy zadowolenie z życia⁸.

Rysunek 1. Dochód osobisty netto różnych grup społeczno-zawodowych

Źródło: Opracowanie własne na podstawie: *Diagnoza społeczna 2015...*, s. 235.

postęp, podnosi poziom wiedzy; przedsiębiorczość daje również tzw. efekt mnożnikowy, co oznacza, że rozwój przedsiębiorczości generuje inne korzystne zdarzenia (np. napływ inwestycji, który z kolei powoduje wzrost zaangażowania lokalnych zasobów), oddziałuje na zmianę postaw ludzi, którzy stając się przedsiębiorcami, uczą się aktywności i samodzielnego rozwiązywania problemów – źródło: A. Kozuch, *Rozwój przedsiębiorczości jako czynnik poprawy jakości życia...*, s. 150.

⁷ Wiele badań odnosiło się do tego, czy pieniądze dają szczęście. Zastanawiano się także nad odwrotną zależnością - czy szczęście daje pieniądze. Wyniki badań zawarte w *Diagnozie społecznej 2015*, wykazały asymetryczną zależność pomiędzy dobrostanem psychicznym i dochodem. Okazuje się, że to dobrostan warunkuje zmianę dochodów osobistych w znacznie większym stopniu, jak dochody wpływają na dobrostan. Tak więc osoby szczęśliwsze, o lepszej kondycji psychicznej mają większe szanse na bogacenie się. Pieniądze dają szczęście, ale w mniejszym stopniu niż szczęście daje pieniądze. Zdaniem J. Czapińskiego, pieniądze dają szczęście, ale ubogim, po przekroczeniu pewnego progu zamożności pozostaje zależność: od dobrostanu do pieniędzy – źródło: *Diagnoza społeczna 2015. Warunki i jakość życia Polaków*, pod red. J. Czapińskiego, T. Panka, Rada Monitoringu Społecznego, Warszawa 2015, s. 233, http://www.diagnoza.com/pliki/raporty/Diagnoza_raport_2015.pdf, (26.03.2017).

⁸ Przedsiębiorcy na całym świecie znajdują się na znacznie lepszej pozycji jeśli chodzi o subiektywne odczucie zadowolenia z życia niż pracownicy najemni czy inne osoby nieprowadzące działalności gospodarczej. Biorąc pod uwagę strukturę geograficzną, najszczęśliwsi są przedsiębiorcy z Ameryki Łacińskiej, Karaibów oraz Ameryki Północnej (liderem rankingu światowego jest Peurto Rico). Europejscy przedsiębiorcy jako ogół należą do średnio zadowolonych z życia, choć wciąż występują spore różnice między krajami: najwyższe poziomy *well-being* odnotowano w Holandii, Finlandii, Szwecji, najniższe – w Grecji. Polscy przedsiębiorcy są nieco mniej zadowoleni z życia i pracy zawodowej niż ich przeciętni odpowiednicy z Unii Europejskiej – źródło: *Przedsiębiorcy – jedni z najszczęśliwszych ludzi na świecie*, <http://poig.parp.gov.pl/index/more/38225>, (25.03.2017).

Badania wskazują, że przedsiębiorcy osiągają relatywnie wyższe dochody (z wyraźną tendencją wzrostową) od pracowników najemnych, czy innych grup społeczno-zawodowych (rysunek 1), co bezpośrednio wpływa na jakość ich życia.

Podobne informacje uzyskano w wyniku badań dotyczących poziomu (i użyteczności) dochodów przedsiębiorców, przeprowadzonych przez E. Szczygieł i T. Piecuch w latach 2003, 2007 i 2012. Wykazały one na przykład, że⁹:

- przedsiębiorcy są relatywnie bogatsi od pracowników najemnych, rolników, emerytów, rencistów i osób utrzymujących się ze źródeł niezarobkowych; mediana ich dochodów osiągała najwyższą wartość we wszystkich analizowanych latach, co oznacza, że 50% badanych w tej grupie osiągało równe lub wyższe dochody od tej wartości, zatem w stosunku do innych grup, te osoby były relatywnie bogatsze;
- gospodarstwa domowe przedsiębiorców wskazują średnio najwyższe wartości dochodów, które są przez nich oceniane jako użyteczne,
- w grupie przedsiębiorców najszybciej zwiększają się deklarowane, hipotetyczne wartości dochodów ich gospodarstw domowych,
- najniższymi uzyskiwanymi dochodami charakteryzują się gospodarstwa osób utrzymujących się ze źródeł niezarobkowych oraz emerytów i rencistów.

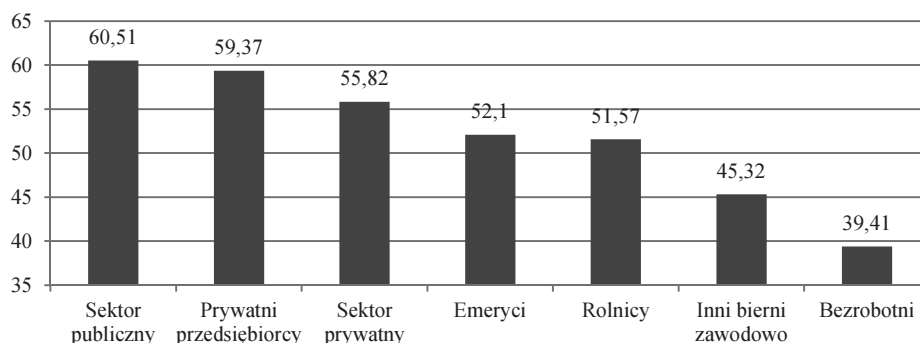
Informacji o jakości życia dostarcza wskaźnik kondycji zdrowia finansowego, który odzwierciedla stan, w którym gospodarstwo domowe efektywnie zarządza przychodami i wydatkami, jest przygotowane na niespodziewane zawirowania finansowe oraz planuje długoterminowo¹⁰. W odniesieniu do przedsiębiorców i kilku innych grup społeczno-zawodowych przedstawiono go na rysunku 2.

Jak wynika z rysunku 2, prywatni przedsiębiorcy uzyskują wysoki poziom wskaźnika zdrowia finansowego (59,37). Znajdują się drugim miejscu, po pracownikach sektora publicznego (60,51). W ich przypadku jego wartość przekracza 50, co oznacza to, że są w stanie z osiągniętego dochodu zaspokoić bieżące wydatki i uzyskać nadwyżkę na nieprzewidziane okoliczności w przyszłości. Wynik do 30

⁹ Zobacz szerzej w: T. Piecuch, E. Szczygieł, *Rozkłady dochodów przedsiębiorców i ich użyteczność na tle innych grup społeczno-ekonomicznych*, [w:] *Nierówności społeczne a wzrost gospodarczy*, M. G. Woźniak (red.), Wyd. UR, Rzeszów 2016, s. 116-128.

¹⁰ Wskaźnik zdrowia finansowego został opracowany przez Center for Financial Services Innovation (CFSI). Oblicza się go na podstawie syntetycznego wskaźnika uwzględniającego 9 zmiennych opisujących sytuację finansową gospodarstwa domowego w perspektywie bieżącej, średniookresowej i długoterminowej. Łączy on w sobie trzy wymiary: (1) bieżące zarządzanie budżetem gospodarstwa domowego – zawiera 3 wskaźniki szczegółowe; (2) przygotowanie na niespodziewane wydatki – zawiera 4 wskaźniki szczegółowe; (3) długookresową perspektywę – zawiera 2 wskaźniki szczegółowe. Indeks zdrowia finansowego to średnia arytmetyczna z wartości powyższych zmiennych, mieści się z przedziale od 0 do 100. Na podstawie wskaźnika zdrowia finansowego obliczonego dla 2015 roku można stwierdzić, że: (1) większość Polaków żyje z dnia na dzień, będąc w stanie zaspokajać swoje bieżące potrzeby finansowe; (2) wiele gospodarstw domowych nie jest przygotowanych na niespodziewane wydatki; (3) znikoma część gospodarstw domowych dba o zabezpieczenie swojej kondycji finansowej w długiej perspektywie czasu – źródła: *Diagnoza społeczna 2015...*, s. 75-76; R. Szarfenberg, *Interwencje edukacyjne zorientowane na zdrowie finansowe gospodarstw domowych*, Seminarium „Społeczeństwo długu”, Warszawa 2016, <http://rszarf.ips.uw.edu.pl/pdf/edufin2.pdf>, (07.06.2017).

punktów osiągają te gospodarstwa domowe, które żyją na granicy minimum socjalnego, z dnia na dzień. Do wartości tej najbardziej zbliżają się osoby bezrobotne.

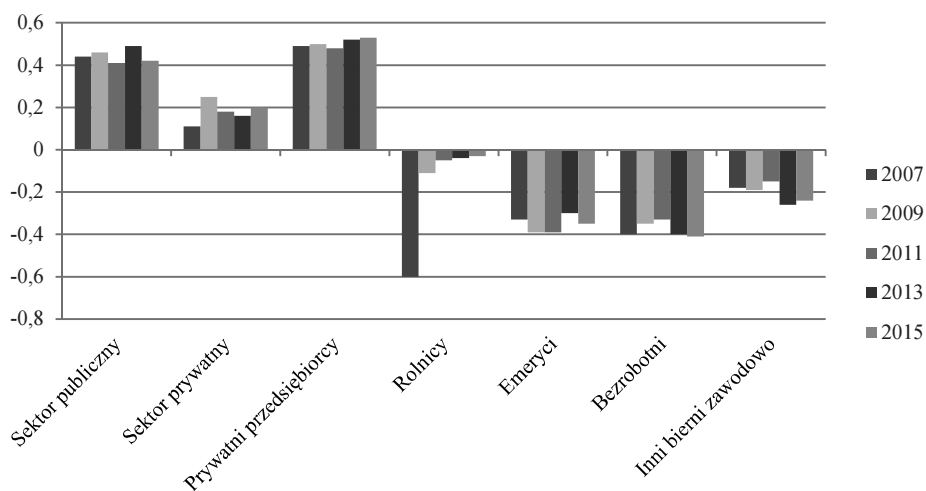
Rysunek 2. Wskaźnik kondycji zdrowia finansowego

Źródło: Opracowanie własne na podstawie: *Diagnoza społeczna 2015...*, s. 77.

Do wielowymiarowej oceny dobrostanu różnorodnych grup społeczno-zawodowych służy ogólny wskaźnik jakości życia¹¹ (rys. 3). Wynika z niego, że beneficjentami jakości życia bez wątpienia są przedsiębiorcy – wskaźnik ogólnej jakości życia w ich przypadku jest najwyższy, w dodatku w latach 2007-2015 wykazuje tendencję wzrostową. W nieco gorszej sytuacji są pracownicy sektora publicznego. Zdecydowanie gorzej wypadają natomiast bezrobotni, czy emeryci.

Dla pogłębienia analizy obliczono wskaźniki korelacji ogólnej jakości życia z wybranymi aspektami mającymi wpływ na jego poziom (np. wskaźnikiem zdrowia finansowego, posiadaniem Internetu, komórki, itp.) – tabela 3. Przyjmują wysokie wartości. Najwyższy związek występuje w przypadku dochodu netto – jest on dodatni i wprost proporcjonalny, oznacza, że wraz ze wzrostem dochodu netto poprawia się wskaźnik jakości życia, a także że w 91% dochód netto modeluje wskaźnik jakości życia. Posiadanie komputera, dostęp do Internetu oraz posiadanie komórki (w tym przypadku wpływ jest najmniejszy) mają także duży, ponad 70% wpływ na wielkość wskaźnika jakości życia.

¹¹ Obliczono go wykorzystując 8 niezależnych wymiarów: (1) kapitał społeczny – wyrażający aktywność na rzecz społeczności lokalnych, np. udział w wyborach samorządowych; (2) dobrostan psychiczny – np.: poczucie szczęścia, pozytywna ocena dotychczasowego życia; (3) dobrostan fizyczny – np.: poważne choroby, stopień niepełnosprawności; (4) dobrostan społeczny – np.: brak poczucia osamotnienia, bycie kochanym; (5) poziom cywilizacyjny – np.: wykształcenie, posiadanie nowoczesnych urządzeń i obycie z nimi; (6) dobrobyt materialny – to dochód gospodarstwa domowego na jednostkę ekwiwalentną, liczba posiadanych dóbr i urządzeń; (7) stres życiowy – to suma 6 kategorii stresu mierzonego doświadczeniami w zakresie: finansów, pracy, kontaktów z urzędami itp.; (8) patologie – np. nadużywanie alkoholu, palenie papierosów – źródło: *Diagnoza społeczna 2015...*, s. 436.

Rysunek 3. Ogólny wskaźnik jakości życia

Źródło: Opracowanie własne na podstawie: *Diagnoza społeczna 2015...*, s. 441.

Tabela 3. Korelacja między wskaźnikiem jakości życia a wybranymi cechami

Wyszcz.	Śr. wartość indeksu zdrowia finansowego	Posiadanie komputera	Dostęp do Internetu	Posiadanie komórki	Dochód Netto	Ocena sytuacji finansowej
Wskaźnik jakości życia	0,88	0,76	0,75	0,70	0,91	0,85

Źródło: Opracowanie własne.

4. Poziom życia kobiet prowadzących działalność gospodarczą

Kobiety zakładają firmy najczęściej w dziedzinach nie przynoszących wyjątkowo dużych zysków. Udział „firm kobiecych” w handlu detalicznym i usługach jest stosunkowo wysoki, natomiast w sektorach zaawansowanych technologii kobiety są słabo reprezentowane. Niewiele jest ponadto firm prowadzonych przez kobiety, a funkcjonujących w przemyśle wytwórczym, czy w innych branżach określanych jako kapitałochłonne¹². Mimo to, poziom życia kobiet prowadzących własne firmy i tak jest wyższy od tych pracujących na etacie.

Z uwagi na fakt, że w ogólnopolskich danych dotyczących poziomu i jakości życia w zasadzie brak informacji o kobietach prowadzących własne firmy (jedynie o prywatnych przedsiębiorcach w ogóle), dlatego w tej części opracowania oparto się na badaniach E. Szczygieł i T. Piecuch przeprowadzonych wśród kobiet prowadzących

¹² J. Cieślak, *Przedsiębiorczość, polityka, rozwój*, Wydawnictwo Akademickie SEDNO, Warszawa 2014, s. 52.

(59 respondentek) i nie prowadzących działalności gospodarczej (91 respondentek). Zrealizowano je w 2014 roku na obszarze województwa podkarpackiego, z wykorzystaniem dwóch odrębnych kwestionariuszy ankiet skierowanych do wyżej wymienionych grup (tabela 4)¹³.

Tabela 4. Podstawowe statystyki opisowe dla rozkładu dochodów w badanych grupach kobiet

Wyszczególnienie	\bar{x}	<i>Me</i>	<i>Mo</i>	<i>Q</i> ₁	<i>Q</i> ₃	<i>Q</i> ₁ - <i>Q</i> ₃
Nie planujące	3041	2600	2500	2000	3500	1500
Prowadzące	5698	4700	5000	3000	6791	3791
Wyszczególnienie	<i>1 Decyl</i>	<i>9 Decyl</i>	<i>V</i> _z	σ	<i>A</i>	<i>K</i>
Nie planujące	1500	5500	50,9	1549,1	1,4	1,7
Prowadzące	2500	11000	70,8	4034,1	2,2	5,9

Oznaczenia: w artykule przyjęto następujące oznaczenia dla omawianych wielkości statystycznych: \bar{x} – dochód średni, *Me* – mediana, *Mo* – modalna, *Q*₁ – pierwszy kwartył, *Q*₃ – trzeci kwartył, *V* – współczynnik zmienności, σ – odchylenie standardowe, *A* – współczynnik asymetrii, *K* – kurtoza.

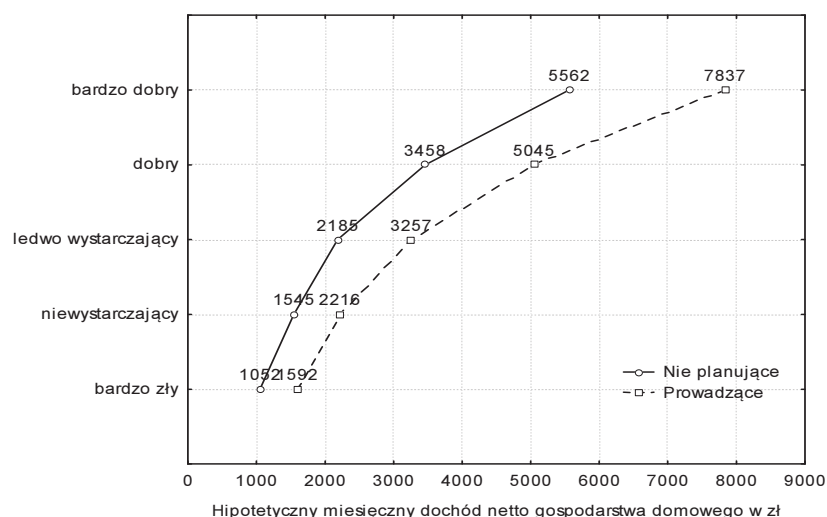
Źródło: Opracowanie własne na podstawie wyników badań.

Z badań, o których mowa wyżej wynika wyraźnie, że dochody kobiet posiadających własne firmy były zdecydowanie wyższe, od tych, które nie należały do grupy prywatnych przedsiębiorców. W grupie kobiet nie prowadzących działalności gospodarczej, średni poziom uzyskanych dochodów był bowiem o ponad 2600 zł. niższy w porównaniu ze średnim dochodem uzyskiwanym w grupie kobiet posiadających własne firmy. Podobnie mediana dochodu była o ponad 2000 zł. wyższa w grupie kobiet prowadzących działalność. Najczęściej deklarowaną wartością dochodu w grupie kobiet nie posiadających firm było 2500 zł., w grupie kobiet prowadzących firmy – wartość ta była dwukrotnie wyższa. Analiza pierwszego i trzeciego kwartyła oraz różnicy między nimi wskazuje na duże zróżnicowanie i rozpiętość dochodów w grupie kobiet prowadzących działalność. Różnica między kwartyłami w tym ostatnim przypadku jest ponad dwukrotnie wyższa niż w odniesieniu do kobiet nie prowadzących działalności gospodarczej. Analiza wartości decyli wskazuje, że w przypadku 10% gospodarstw w obu badanych grupach, wartość uzyskanego dochodu była o 500 zł. niższa, niż w przypadku pierwszego kwartyła. Różnica między wartością trzeciego kwartyła, a dziewiątym decylem w obu grupach nie jest już tak spójna i wynosi: 2000 zł. w grupie kobiet nie planujących zakładania firmy oraz ponad 4200 zł. w grupie pań prowadzących działalność gospodarczą. Oznacza to duże zróżnicowanie dochodowe w tej ostatniej grupie. Potwierdzają to także wartości odchylenia standardowego (σ), które jest ponad dwu i półkrotnie wyższe w grupie kobiet prowadzących firmy. Wartość współczynnika zmienności (*V*) wskazuje, że w obu grupach zróżnicowanie dochodów jest duże ($V_z > 10\%$). Wartość współczynnika asymetrii rozkładu dochodów (*A*) w grupie kobiet prowadzących działalność gospodarczą jest prawie dwukrotnie wyższy niż w przypadku

¹³ Zobacz szerzej: T. Piecuch, E. Szczygieł, *Użyteczność dochodu gospodarstw domowych kobiet prowadzących działalność gospodarczą*, „Ekonomia” 2015, nr 41, s. 95-115.

kobiet nie planujących tego. Jest to asymetria prawostronna co oznacza, że większość kobiet zarabia poniżej wartości średniej dochodów w swojej grupie. Ostatni z kluczowych parametrów opisowych dochodów w analizowanych grupach – współczynnik kurtozy – wskazuje na większą koncentrację wokół średniej dochodów kobiet prowadzących firmy¹⁴.

W badaniach, o których mowa wyżej, zapytano także respondentki o oczekiwane, hipotetyczne poziomy ich dochodów. Poproszono ich, by biorąc pod uwagę potrzeby swoich gospodarstw domowych, wskazały jaki miesięczny poziom dochodu netto wskazałyby w każdej z pięciu kategorii, tj.: dochodu ocenianego jako *bardzo zły*, *niewystarczający*, *ledwo wystarczający*, *dobry* i *bardzo dobry*. Analiza średniego poziomu ocen użyteczności przypisywanych poszczególnym wartościom dochodów hipotetycznych wskazuje, że były one zdecydowanie wyższe dla wszystkich ocen w grupie kobiet prowadzących firmy (rysunek 4).

Rysunek 4. Hipotetyczne miesięczne dochody netto w badanych grupach kobiet

Źródło: Opracowanie własne na podstawie: T. Piecuch, E. Szczygieł, *Użyteczność dochodu gospodarstw domowych...*, s. 95-115.

Mimo, iż dochód stanowi zaledwie jeden z bardzo wielu elementów branych pod uwagę przy ocenie jakości życia, jest jednak istotny, dlatego że pozwala obiektywnie ocenić sytuację danej grupy w odniesieniu do innych. Jest bezpośrednim wyrazem jakości życia. Zawarte wyżej informacje wykazały, że także kobiety prowadzące działalność gospodarczą osiągają wyższe dochody, a ich oczekiwania co do przeszłych, hipotetycznych dochodów, które mogą być osiągnięte w przyszłości były

¹⁴ Ibidem, s. 95-115.

wyraźnie wyższe w grupie kobiet posiadających własne firmy. Mimo, że ich przedsiębiorstwa najczęściej nie mają takich możliwości rozwojowych, jak których właścicielami są mężczyźni, często prowadzą bowiem działalność na mniejszą skalę, rzadziej korzystają z zewnętrznych źródeł finansowania (mają większy problem z uzyskaniem kredytu), są bardziej ostrożne, rozważne¹⁵, niższa jest także w ich przypadku samoocena kompetencji w zakresie przedsiębiorczości (w porównaniu do mężczyzn)¹⁶, udaje im się osiągnąć satysfakcję z bycia właścicielką firmy, a przez to wyższą jakość życia oraz większe zadowolenie z własnej sytuacji. Jak wskazują wyniki badania *Global Entrepreneurship Monitor 2013*, w krajach rozwiniętych (o gospodarkach opartych na innowacjach) kobiety przedsiębiorcy osiągają wyższe wskaźniki zadowolenia z życia niż mężczyźni prowadzący własny biznes¹⁷.

Zakończenie

W opracowaniu skoncentrowano się na analizie jakości życia przedsiębiorców, w tym kobiet prowadzących własne firmy. Najbardziej oczywistym (choć nie jedynym) miernikiem poziomu i jakości życia są osiągnięte dochody z pracy. Badania wykazują, że uzyskiwane przez przedsiębiorców dochody netto są wyższe od pracowników najemnych. W przypadku przedsiębiorców wyższy poziom uzyskują także inne wskaźniki świadczące o jakości życia, a wykorzystane w opracowaniu, zarówno wskaźnik tzw. zdrowia finansowego, jak i ogólny poziom jakości życia osiągają w ich przypadku wysokie wartości, dodatkowo – z tendencją rosnącą na przestrzeni lat.

Zwracanie uwagi na to, że przedsiębiorcy są grupą społeczno-zawodową wysoko oceniającą jakość swojego życia (i mającą ku temu obiektywne powody w postaci uzyskiwanych wyższych dochodów) może stanowić zachętę dla innych, którzy mają predyspozycje (możliwości) założenia własnej firmy, zatrudniania innych, by zdecydowali się na bycie przedsiębiorcą. Szczególnie ważne jest to w przypadku grup pod jakimś względem słabszych, na przykład kobiet, których sytuacja na rynku pracy jest bardzo trudna. Nie mając możliwości znalezienia atrakcyjnego miejsca pracy (często pracy w ogóle) zmuszone są do podjęcia decyzji o założeniu własnej firmy.

Bibliografia

- Bernat T., *Oczekiwane dochody jako determinanta przedsiębiorczości i ryzyka założenia własnego przedsiębiorstwa*, „Problemy Zarządzania” 2015, Vol. 13, nr 4.
- Cieślak J., *Przedsiębiorczość, polityka, rozwój*, Wyd. Akademickie SEDNO, Warszawa 2014.
- Diagnoza społeczna 2015. Warunki i jakość życia Polaków*, Czapiński J., Panek T. (red.), Rada Monitoringu Społecznego, Warszawa 2015, http://www.diagnoza.com/pliki/raporty/Diagnoza_raport_2015.pdf.
- GEM. Polska 2013*, Wyd. Naukowe Instytutu Technologii Eksploatacji PIB, Warszawa 2014.

¹⁵ T. Piecuch, *Przedsiębiorczość. Podstawy teoretyczne*, C. H. Beck, Warszawa 2013, s. 199.

¹⁶ *GEM. Polska 2013*, Wyd. Naukowe Instytutu Technologii Eksploatacji PIB, Warszawa 2014, s. 10.

¹⁷ *Ibidem*, s. 10.

- https://mfiles.pl/pl/index.php/Warto%C5%9Bci_okre%C5%9Blaj%C4%85ce_jako%C5%9B%C4%87_%C5%BCyca.
- Kowalik S., *Posłowie dyskusji o jakości życia*, „Ruch Prawniczy, Ekonomiczny i Socjologiczny”, Wyd. Naukowe, Poznań 1993.
- Kożuch A., *Rozwój przedsiębiorczości jako czynnik poprawy jakości życia na poziomie lokalnym*, [w:] *Jakość życia a procesy zarządzania rozwojem i funkcjonowaniem organizacji publicznych*, Noworól A. (red.), Instytut Spraw Publicznych Uniwersytetu Jagiellońskiego w Krakowie, Kraków 2010.
- Mieszajkina E., Łoban L., *Poziom życia ludności a przedsiębiorczość w Polsce i na Białorusi*, „Przegląd Organizacji” 2016, nr 8.
- Piasny J., *Poziom i jakość życia ludności oraz źródła i mierniki ich określania*, Ruch Prawniczy, Ekonomiczny i Socjologiczny, UAM w Poznaniu, Poznań 1993.
- Piecuch T., *Przedsiębiorczość. Podstawy teoretyczne*, Wyd. C.H. Beck, Warszawa 2013.
- Piecuch T., Szczygieł E., *Rozkłady dochodów przedsiębiorców i ich użyteczność na tle innych grup społeczno-ekonomicznych*, [w:] *Nierówności społeczne a wzrost gospodarczy*, Woźniak M. G. (red.), Wyd. UR, Rzeszów 2016.
- Piecuch T., Szczygieł E., *Użyteczność dochodu gospodarstw domowych kobiet prowadzących działalność gospodarczą*, „Ekonomia” 2015, nr 41.
- Przedsiębiorcy – jedni z najszcześniejszych ludzi na świecie*, <http://poig.parp.gov.pl/index/more/38225>.
- Sęk H., *Jakość życia a zdrowie*, „Ruch Prawniczy Ekonomiczny i Socjologiczny” 1993, Nr 113 (2).
- Skrzypek E., *Czynniki kształtujące jakość życia*, <http://idn.org.pl/Lodz/Mken/Mken%202001/Referaty%202001/14.pdf>.
- Słaby T., *Poziom życia, jakość życia*, „Wiadomości Statystyczne” 1990, Nr 6.
- Szarfenberg R., *Interwencje edukacyjne zorientowane na zdrowie finansowe gospodarstw domowych*, Seminarium „Społeczeństwo długu”, Warszawa 2016, <http://rszarf.ips.uw.edu.pl/pdf/edufin2.pdf>.
- Taksonomiczna analiza przestrzennego zróżnicowania poziomu życia w Polsce w ujęciu dynamicznym*, Zeliaś A. (red.), Wyd. AE w Krakowie, Kraków 2000.
- Żekoński, Z. *Z problemów metodologicznych sformułowania społeczno-bytowych celów rozwoju*, „Gospodarka Planowa” 1974, Nr 6.

Abstract

The quality of life of entrepreneurs with particular emphasis on women running a business

This article concerns the quality of life of entrepreneurs, with particular focus on women running individual business activities. It has been assumed that their quality of life is higher than that of other socio-occupational groups, which is mainly due to their higher income. Being an entrepreneur means more satisfaction from your work, prestige, respect, and also a greater sense of satisfaction with your private and professional life, which translates into a better appreciation of your well-being.

Keywords: quality of life, standard of living, entrepreneurship